

Datum

28 oktober 2022

Onderwerp

VNG inbreng CD bescherming persoonsgegevens en digitale grondrechten 2 november

Geachte woordvoerders Digitale Zaken,

Op dinsdag 2 november debatteert u over de bescherming van persoonsgegevens en digitale grondrechten. Net als in de fysieke wereld moeten ook in de digitale wereld de grondrechten van inwoners centraal staan. De vraag of een digitale toepassing aansluit of botst met publieke waarden, wordt vaak pas achteraf gesteld. Het vastleggen van een ethische grondlaag is cruciaal om nieuwe ontwikkelingen en technologieën te kunnen duiden en goed te kunnen toepassen als overheid.

Gemeenten voelen verantwoordelijkheid voor deze ethische grondlaag en werken op verschillende manieren aan het borgen van publieke waarden in onze digitale samenleving. De VNG heeft bijvoorbeeld de [Agenda Digitale Grondrechten en Ethiek](#) opgesteld.

In dit aspect van uw werkveld is nog veel onbepaald en ligt er nog veel open. Wij voeden graag uw discussie en denken of praten altijd graag met uw commissie mee.

Interbestuurlijk normenkader en inkoopvoorwaarden

Wij constateren samen met de andere medeoverheden dat er grote behoefte is om onze maatschappelijke normen over de inzet van technologie scherp te krijgen en (juridisch) afdwingbaar te maken. De komende jaren willen we daarom werken aan een interbestuurlijk gedeeld normen- en begrippenkader. Dit geeft houvast voor overheden bij hun beleidsontwikkeling, richting aan bedrijfsleven bij het maken van nieuwe business cases en hopelijk enig comfort bij inwoners over hoe wij naar technologie kijken.

We zijn blij dat het ministerie van BZK deze ambitie benoemde in de [hooflijnenbrief digitalisering](#) en staatssecretaris Van Huffelen binnenkort haar werkagenda presenteert.

We hopen dat uw Commissie deze ambitie steunt en het kabinet bevraagt op de stand van zowel het normenkader als de vertaling in uitvoeringsproducten, zoals inkoopvoorwaarden.

Digitale grondrechten: meer dan privacy alleen

In de discussies rondom digitale grondrechten gaat het vaak over privacy en het beschermen daarvan. Het is belangrijk om te benadrukken dat privacy slechts één van de te beschermen digitale grondrechten is. Bij de inzet van digitale technologieën staan er potentieel meer publieke waarden onder druk, zoals autonomie of het recht op non-discriminatie. Daarom zijn gemeenten bezig met het opzetten van ethische commissies: commissies die adviseren over gemeentelijk beleid en de impact op verschillende publieke waarden. Het is belangrijk dat overheden aan de voorkant van de inzet van digitale technologie een brede waardenafweging maken en ook de politiek kan beoordelen of de impact op de samenleving proportioneel is. Het opzetten van deze commissies gaat niet vanzelf. Gemeenten hebben middelen nodig om dit werk uit te voeren en om goede ervaringen onderling uit te wisselen.

Wat volgens ons helpt om publieke waarden voorop te stellen:

- ➔ Een overheidsbrede verplichting tot ethische toetsing bij inzet van digitale middelen, zoals ook bij inzet van algoritmen, waarbij de randvoorwaarden (zoals mensen en middelen) zijn ingevuld voor gemeenten om dit goed uit te voeren.
- ➔ Ondersteuning voor gemeenten, zodat zij ethische commissies kunnen inrichten.
- ➔ Het versterken van de positie van de Functionaris Gegevensbescherming binnen gemeenten.

Verwerken gegevens in openbare ruimte

Wij constateren een sterke opkomst van het aantal sensorsystemen om data te verzamelen in de publieke ruimte, zowel door overheden als private partijen. Daarnaast neemt ook de complexiteit van deze systemen toe door o.a. het gebruik van kunstmatige intelligentie, en neemt de transparantie en uitlegbaarheid af door het duaal gebruik van deze sensoren. Dit gaat van tellussen tot camera's, vaak in combinatie met AI. Gemeenten kijken bijvoorbeeld of de binnenstad goed bereikbaar is voor oudere inwoners, maar het wordt ook gebruikt door deurwaarders die met camera-auto's schuldenaren opsporen. Waarborgen voor inzicht en (democratische) controle zijn minimaal en dat zorgt bij inwoners voor een ongemakkelijk gevoel en verminderd vertrouwen in de overheid.

In 2019 hebben gemeenten de Principes voor de Digitale Samenleving vastgesteld. Hiermee geven we onze visie en ambities voor hoe digitalisering zich zou moeten ontwikkelen. In 2019 sloten gemeenten bijvoorbeeld uit dat een sensor (of lichtmast) op straat puur voor economisch gewin data mocht inwinnen ('dataslurpers'). Op dit moment werken gemeenten een nieuwe versie uit, '[Principes 2022](#)' met nieuwe inzichten. Zo wordt beschreven dat democratische besluitvorming een vereiste is vóór een sensor of camera wordt opgehangen. En dat er uitgebreid ethisch denkwerk nodig is als onderdeel van de besluitvorming, met tools zoals de IAMA. Dit laatste is in lijn met de vragen die uw commissie hierover aan het kabinet stelde.

Specifiek verkennen gemeenten of zij biometrische surveillancetechnologie tot nader order uit willen sluiten. Wij constateren namelijk dat de *checks and balances* (waarin onder meer ethiek een rol moet hebben) onvoldoende zijn en de risico's voor inwoners groot.

Het liefst gummen wij het gemeentelijke label van de Principes – en geldt het voor de gehele overheid. Op dit gebied bieden wij graag onze kennis aan uw commissie aan. De VNG betreft deze Principes natuurlijk ook bij de interbestuurlijke ambitie om een normenkader te ontwikkelen. Op de ALV van de VNG op 2 december bepalen gemeenten of ze deze nieuwe set Principes vaststellen.

Van uw commissie vragen wij om de rijksoverheid scherp te bevragen op de (ethische) onderbouwing die ze geven bij de inzet van technologie. Regelmatig is die namelijk niet helemaal uitgedacht. Dit stimuleert dat ethiek een betere plek in de hele organisatie krijgt. En levert wellicht nieuwe 'moresprudentie' op: ethische keuzes die we algemeen geldend kunnen maken.

Verhouding overheid en sociale media

De afgelopen jaren hebben we in toenemende mate te maken gehad met online aangejaagde ordeverstoringen. Om dit vroegtijdig op te sporen, zijn steeds meer gemeenten online actief. Dit is echter een grijs gebied waar nog veel uitgezocht moet worden. Op dit moment wordt er vanuit BZK een onderzoek uitgevoerd naar de juridische kaders van online monitoring door gemeenten. Deze kaders ontbreken momenteel, waardoor gemeenten niet weten of hun handelen binnen de wet past. Samen met uw commissie kijken wij uit naar de resultaten van dit onderzoek en naar de handreiking voor gemeenten.

Dit is slechts één aspect van de omgang tussen grote techbedrijven of sociale media en overheden. Sociale media spelen een inherente rol in onze samenleving, maar als overheden hebben we nog een slag te slaan in het creëren van een digitale ruimte die gestoeld is op publieke waarden. Dit vraagt wat ons betreft om bijsturing. Voorbeelden als de recente rechtszaak tussen de gemeente Bodegraven en Twitter laten zien dat gemeenten geen gelijke tegenspeler zijn in zulke juridische kwesties. Als VNG kijken we uit naar de Europese regelgeving, met name de DSA en de DMA, die de overheid meer in staat stelt om de (publieke) digitale ruimte bij te sturen. U moet er als commissie op inzetten om deze regelgeving goed toepasbaar te maken voor de nationale en vooral ook lokale context.